

УДК 347.724.028:35.075.

Воротинцева Інна Валеріївна,

аспірант кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ: ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Постановка проблеми. Зміни в законодавстві та потреби часу вимагають нового погляду на окремі характеристики інституту юридичної особи, який недаремно відведено стільки місця в правовому регулюванні держави. Саме юридичні особи володіють значною кількістю майна в державі, є основними стовпами економіки держави. Інститут юридичної особи як форма управління майном є засобом підвищення підприємницької активності. Збільшення кількості юридичних осіб, їх обігу призводить до збільшення надходження податків до бюджету. Разом із тим у держави є потреба встановити чіткі правила щодо юридичних осіб з метою виведення економіки з тіні. Усі ці питання та чинники зумовлюють актуальність вивчення означеної проблематики.

Верховна Рада України 6 лютого 2018 року схвалила у другому читанні і в цілому довгоочікуваний Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі – Закон), який на теперішній час офіційно опублікований та набуде чинності 17 червня 2018 року.

Як зазначається у пояснювальній записці, метою законопроекту є усунення значних вад, які існують у чинному законодавстві, та приведення його у відповідність із нормами та концептуальними підходами, характерними для законодавчих актів Європейського Союзу та країн-членів ЄС. Також, ухвалення окремого комплексного закону про товариства з обмеженою відповідальністю та споріднені з ними товариства з додатковою відповідальністю надасть можливість врегулювати відповідні відносини із належним ступенем деталізації, забезпечити необхідну гнучкість регулювання, усунути існуючі в чинних актах дублювання та розбіжності, що дозволить значно покращити інвестиційний клімат і умови здійснення підприємницької діяльності.

Серед великої кількості нововведень не можна залишитися без уваги зміни, які торкнулися статуту товариства, актуальності, доцільності яких, повноті усунення ними прогалин в законодавстві і буде присвячена ця стаття.

Стан дослідження теми. Питання правового регулювання здійснення державної реєстрації юридичних осіб висвітлено в наукових дослідженнях С. Алфьоров, М. Баймуратов, В. Басс, Н. Богданова, М. Долгополов, О. Дробот, В. Коваленко, Р. Мельник, В. Нікітін, І. Окунєв, Я. Романюк, В. Сердюк, О. Старцев, В. Таран, Є. Харитонов, О. Харитонova, К. Чижмарь, Л. Шереметьєва та інші.

Мета статті полягає у визначенні сучасного стану правового регулювання та практики реєстрації бізнесу з урахуванням останніх новацій українського законодавства, виокремленні основних перспектив розвитку системи електронної державної реєстрації юридичних осіб.

Виклад основного матеріалу. ЦК України не дає визначення поняття юридичної особи, натомість, ст.80 «Поняття юридичної особи» містить вказівку на деякі характерні риси цього поняття, зазначаючи, що юридичною особою є організація, створена й зареєстрована у встановленому законом порядку, яка наділяється цивільною правосдатністю і дієздатністю, може бути позивачем і відповідачем у суді.

Традиційно під юридичними особами розуміють організації, наділені певними ознаками, що характерні тільки їм і відрізняють їх від інших організацій та необхідні для наділення учасника конкретних правовідносин відповідним статусом.

Під поняттям «ознаки юридичної особи» у науці розуміють: об'єктивні (реальні) якості особи, про яку йде мова (такі якості належать юридичній особі, а не директору, колективу, членам)

[1, с. 47-55]; характеристики, що складають зміст уявної форми юридичної особи [2]; такі внутрішні характеристики, що їй належать, кожна з яких необхідна, а всі разом – достатні для того, щоб організація могла визнаватися суб'єктом права [3]. За своєю природою всі ознаки юридичної особи є соціальними, оскільки означений суб'єкт права є результатом соціально-історичного розвитку суспільства [4, с. 41-45].

ЦК України має лише вказівки на такі ознаки юридичної особи: «організація», тобто певним чином організаційно і структурно оформлене соціальне утворення; вона має бути створена й зареєстрована у встановленому законом порядку; має цивільну правоздатність і дієздатність (правосуб'єктність), тобто здатна набувати і реалізовувати цивільні права й обов'язки від свого імені; вона може бути позивачем і відповідачем у суді. На думку Є. Харитонова, поміж цих властивостей не вистачає деяких традиційних ознак юридичної особи – наявності відокремленого майна, самостійної відповідальності за зобов'язаннями [5].

На нашу думку Котяш Л.П., юридична особа – це суб'єкт права, який створений (відповідно до норм цивільного права – для приватних осіб, відповідно до норм адміністративного права – для публічних осіб) і зареєстрований у встановленому законом порядку, є об'єднанням осіб, на протигагу фізичній «смертній» особі набуває ознак безсмертної особи, життя якої не залежить від життя і смерті фізичної особи, з метою задоволення приватних економічних, політичних, культурних, професійних та ін. інтересів, або публічних інтересів, як організація, установа за рішенням компетентного органу публічної влади, життя якої не припиняється зі смертю одного чи навіть усіх засновників [6, с. 8-9].

Вона наділена правоздатністю та дієздатністю і, за необхідності, може бути відповідачем або позивачем у суді. Крім того цей суб'єкт має відокремлене майно, яке не залежить від наявності та кількості майна фізичних осіб, які входять до складу юридичної. Загалом це відповідним чином оформлене соціальне утворення, що відповідає вимогам організаційної єдності.

Юридичні особи в залежності від порядку їх створення поділяються на: юридичні особи приватного права (створюються на підставі установчих документів) та юридичні особи публічного права (створюються за розпорядчим актом Президента України, органу державної влади чи місцевого самоврядування).

Такий поділ ґрунтується на відомому всьому світі ще з часів римського права поділу права на

публічне і приватне і схвалюється дослідниками [7, с. 18]. Деякі автори відзначають, що такий поділ застарів, не відповідає потребам часу, і що не слід розвивати право в напрямку до римського, адже це повернення назад. Не має ніяких підстав для регламентації порядку створення, організаційно-правових форм, правового становища юридичних осіб приватного і публічного права [8, с. 90]. За твердженням Т.В. Блашук такий поділ дає змогу розмежувати правовий статус цих осіб, насамперед з метою захисту приватних інтересів від втручання апарату держави; юридичні особи публічного права створюються державою і при цьому виникають особливі відносини, що зумовлені роллю держави [9, с. 51-56].

Відповідно до ст. 83 ЦК України юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ та в інших формах, встановлених законом. Зазначимо, що в Україні багато підприємств діють в формі товариств з обмеженою відповідальністю. Проте їхня діяльність регулюється застарілими нормами Закону України «Про господарські товариства», деякими положеннями Цивільного та Господарського кодексу. В результаті законодавство щодо товариств з обмеженою відповідальністю суперечливе та фрагментарне, а деякі питання не врегульовано. Так, правовий статус, порядок створення, діяльності та припинення, права та обов'язки учасників товариства з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю на сьогодні регулюється Законом України «Про господарські товариства», який прийнятий у 1991 році.

З технічної точки зору, правовий режим товариств з додатковою відповідальністю є тотожним правовому режиму регулювання діяльності товариств з обмеженою відповідальністю, за винятком наступного: на товариства з додатковою відповідальністю покладається додаткова відповідальність за можливі борги при ліквідації; згідно чинного законодавства окремі види діяльності можуть здійснюватись виключно товариствами з додатковою відповідальністю. Відповідно всі зміни, що наведені у новому Законі, повною мірою однаково стосуються і товариств з обмеженою відповідальністю і товариств з додатковою відповідальністю.

І. Відповідно до ст. 11 Закону установчим документом товариства є статут. Згідно ч. 5 вказаної статті обов'язковими відомостями, що повинні зазначатись в статуті є:

1. Повне та скорочене (за наявності) найменування товариства.
2. Органи управління товариством, їх компетенція, порядок прийняття ними рішень.

3. Порядок вступу до товариства та виходу з нього.

Проаналізуємо особливості зазначених відомостей, що повинні міститися в статуті, відповідно до вимог нового Закону.

Так, ч. 2 ст. 9 Закону передбачає, що товариство може мати скорочене найменування українською мовою, повне і скорочене найменування іноземними мовами. Згідно вимог діючого законодавства найменування юридичної особи викладається державною мовою та додатково англійською мовою (за наявності).

Таким чином, статут юридичної особи, створеної за новим Законом зможе містити найменування юридичної особи не лише українською та англійською мовами, а й іншими іноземними мовами.

II. Розглядаючи наступний блок інформації, що повинен міститися в статуті необхідно відмітити наступне. За новим Законом, як і за Законом України «Про господарські товариства» вищим органом товариства залишаються загальні збори учасників. Одна з новел Закону – можливість створення наглядової ради товариства (вперше цей інститут було запроваджено Законом України «Про акціонерні товариства»), що визнається Законом як орган управління. Наглядова рада в межах компетенції, визначеної статутом товариства, контролює та регулює діяльність виконавчого органу товариства. Наглядовій раді можуть бути делеговані повноваження загальних зборів учасників товариства, крім тих, що віднесені до виключної компетенції загальних зборів. Ще одна новизна зі сфери управління – можливість взагалі не формувати ревізійну комісію, яку неможливо було сформувати з дотриманням вимог діючого законодавства у випадку, якщо кількість учасників була менше 3 осіб, та яка, навіть у разі її формування, не виконувала жодних контрольних функцій. Щодо виконавчого органу товариства, то все залишилося без змін. Виконавчий орган товариства здійснює управління поточною діяльністю та може бути одноосібним (директор) або колегіальним (рада директорів).

Порядок прийняття рішень загальними зборами також буде відбуватися по-новому. Наразі Закон України «Про господарські товариства» передбачає прийняття рішень кваліфікованою (50 відсотків +1 голосів від загальної кількості усіх учасників) більшістю з виключних питань та простою більшістю (50 відсотків +1 голосів від кількості голосів учасників, присутніх на зборах) з решти питань. На відміну від цього, Закон передбачає три категорії питань, прийняття рішень з яких вимагає різної кількості голосів:

– кваліфікована більшість (50 відсотків +1 голосів від загальної кількості усіх учасників);

– $\frac{3}{4}$ голосів від загальної кількості голосів усіх учасників (внесення змін до статуту, зміна розміру статутного капіталу, прийняття рішень про виділ, злиття, поділ, приєднання);

– одностайне голосування (затвердження грошової оцінки негрошового вкладу, перерозподіл часток між учасниками товариства, створення інших органів товариства, прийняття рішення про придбання товариством частки учасника).

При цьому учасники можуть самостійно встановлювати більшу чи меншу кількість голосів, необхідних для прийняття рішення з того чи іншого питання, але не менше вказаної більшості та за винятком питань, що потребують одностайного голосування.

Закон закріплює норми, які визначають порядок участі у загальних зборах шляхом заочного голосування та прийняття рішення загальних зборів учасників шляхом опитування. При заочному голосуванні справжність підпису учасника товариства засвідчується нотаріально. Закон встановлює обмеження щодо рішень, які приймаються шляхом опитування, зокрема не можуть прийматись шляхом опитування рішення про внесення змін до статуту, про ліквідацію товариства, злиття, приєднання, виключення учасника з товариства та інші рішення визначені статтею 37 Закону. Для прийняття рішення шляхом опитування згода учасника з запропонованим рішенням має бути безумовною. Прийняття рішення шляхом опитування може здійснюватись із застосуванням засобів електронних комунікацій, визначених статутом.

Це положення Закону є доволі прогресивним та може допомогти оперативному прийняттю рішення учасниками.

III. Що стосується третього блоку інформації, що є обов'язковим для включення в статут товариства, то Закон пропонує змінити та уточнити порядок виходу учасника з товариства. Якщо зараз учасник може вийти з товариства, повідомивши учасників про свій вихід за три місяці (якщо інший строк не встановлено статутом), то Закон передбачає можливість виходу з товариства і без згоди учасників (якщо учаснику належить менше 50 відсотків) та необхідність такої згоди (якщо розмір частки – 50 відсотків та більше). Відносно виключення учасника з товариства, то Закон чітко передбачає можливість такого виключення у разі невнесення учасником свого вкладу до статутного капіталу, а також у разі смерті фізичної особи-учасника, припинення юридичної особи-учасника, якщо такому учаснику належить менше 50 відсотків у статутному капіталі товариства, у разі незвернення до товариства спадкоємців або правонаступників протягом встановленого строку.

Таким чином, Законом суттєво зменшується обов'язковий перелік відомостей, що зазначаються в статуті. Відтепер, статут юридичної особи фактично може стати короткою інструкцією з порядком формування органів управління, порядком прийняття ними рішень та механізм вступу або виходу з товариства.

Зокрема, аналізуючи положення діючого Закону України «Про господарські товариства» необхідно відмітити, що більше не потрібно буде зазначати в статуті склад учасників та їх персональні дані, розмір статутного капіталу та розмір часток учасників, що є досить суттєвим та актуальним у світі бізнес-спільноти.

Відтепер, інформація про склад учасників товариства, розмір статутного капіталу та розмір часток учасників статутного капіталу товариства буде міститися лише у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб та громадських формувань та у разі її зміни товариствам не потрібно буде надавати нову редакцію статуту. Зазначене впливає з переліку документів, які законодавець передбачив подавати у разі державної реєстрації внесення змін до відомостей про розмір статутного капіталу, розміру часток у статутному капіталі чи склад учасників товариства, а саме, після набуття Законом чинності, згідно ч. 5 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» заявником подаються такі документи: заява про державну реєстрацію змін цих відомостей; документ про сплату адміністративного збору; один із таких відповідних документів: рішення загальних зборів учасників товариства про визначення розміру статутного капіталу та розмірів часток учасників; рішення загальних зборів учасників товариства про виключення учасника з товариства; заява про вступ товариства; заява про вихід з товариства тощо.

Враховуюче зазначене, законодавець вказує вичерпний перелік документів, які повинні надаватися на державну реєстрацію та серед якого не передбачено надання статуту у новій редакції.

Розглядаючи практичний аспект зазначеного нововведення можна відмітити, що спрощення проведення державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу є позитивним кроком на шляху сприяння розвитку діяльності товариств та зниження навантаження на зазначених суб'єктів через відсутність необхідності кожного разу при зміні учасника товариства, його місця проживання або інших змін готувати нову редакцію статуту, яка потребує нотаріального засвідчення усіх підписів учасників, що підписали статут.

IV. При цьому, як було зазначено Закон передбачає внесення змін і до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань». З найбільш істотних нововведень – можливість подання документів державному реєстратору при зміні складу учасників не лише самим товариством (керівником), але й іншими особами (новим учасником, колишнім учасником, позивачем, спадкоємцем), а також – обов'язок державного реєстратора у разі проведення реєстрації зміни складу учасників, співвідношення часток учасників – видати (надіслати) випуску з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань заявнику, товариству, колишнім учасникам та новим учасникам.

V. Серед інших змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» є також вимоги до оформлення самого статуту. Так, відповідно до ст. 11 Закону перша редакція статуту товариства підписується всіма учасниками товариства, справжність підписів яких засвідчується нотаріально. На теперішній час перша редакція статуту не потребує обов'язкового нотаріального засвідчення підписів учасників та здійснюється виключно за їх бажанням. Зміни до статуту товариства та перша редакція статуту товариства, створеного в результаті реорганізації, підписуються учасниками товариства, які голосували за рішення про внесення таких змін чи про затвердження першої редакції статуту, або особою, уповноваженою на це органом, який прийняв таке рішення, якщо це передбачено статутом. Справжність підписів учасників або уповноваженої особи засвідчується нотаріально. Щодо нотаріального засвідчення підписів учасників при внесенні змін до статуту, то ця норма є діючою і тепер, а стосовно норми порядку підписання першої редакції статуту в результаті реорганізації є абсолютно новою і лише практика зможе показати дієвість цієї норми.

Висновки. Зміни якісного стану чинного законодавства (якості його змісту та форми) охоплюють як створення нових нормативно-правових актів, так і покращення чи усунення недоліків в уже існуючих. Внесення будь-яких змін до чинного законодавства пов'язане з процесом вироблення певних нормативно-правових актів, з одного боку – це свідомі, цілеспрямовані зміни, покращення законодавства, а з іншого – такі зміни в ньому, що мають регресивний характер.

Аналізуючи зміни цивільно-правового характеру в державній реєстрації юридичних осіб, внесені Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», ми

приходимо до висновків, що Закон передбачає досить багато норм та максимум диспозитивності, в т.ч. не лише змінити, але й взагалі виключити ряд положень з установчого документа товариства. Так, обов'язковими для включення до статуту є лише положення, що визначені ч. 5 ст. 11 Закону. Відомості про учасників товариства, розмір статутного капіталу та розмір часток учасників у статутному капіталі підприємства є інформацією, що міститься лише в ЄДР.

А це означає, що учасникам українських товариств необхідно буде уважніше ставитись до стату-

тів своїх підприємств, які, до речі, до приведення їх у відповідність до Закону, будуть чинними лише у тій частині, в якій вони йому не суперечать.

Зокрема, положення статуту товариства, що не відповідають Закону, будуть чинними протягом року з дня набрання чинності Законом (тобто до 17.06.2019 року). Товариства звільняються від сплати адміністративного збору за реєстрацію змін до статуту товариства у зв'язку з приведенням його у відповідність із новим Законом протягом одного року з дня набрання ним чинності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Красавчиков О. А. Сущность юридического лица // Советское государство и право. 1976. № 1. С. 47-55.
2. Цирульников В.Н. Определение юридического лица как субъекта гражданского права : учеб.пособ. Волгоград, 2001. 67с.
3. Сергеев А.П., Толстой Ю.К. Гражданское право : учебник. М., 2002. Т.1. 616с.
4. Блашук Т.В. Організаційна єдність як ознака юридичної особи // Підприємництво, господарство і право. №10. 2005. С. 41-45.
5. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О.В. Цивільне право України : підручник. – Вид. 3, перероб. і доп. К.: Істина, 2011. 808 с.
6. Котяш Л.П. Адміністративно-правове регулювання державної реєстрації юридичних осіб в Україні : дис. ... к.ю.н. : 12.00.07. Київ. 2017. 217 с.
7. Поліщук О. Новий підхід до класифікації юридичних осіб за Цивільним кодексом України // Економіка, фінанси і право. 2003. № 11 С. 18-22.
8. Гайворонський В. Інститут юридичної особи в проекті цивільного кодексу України // Проблеми цивільного права і процесу. Вісник Академії правових наук України. 2000. № 2 (21). С. 89-96.
9. Блашук Т.В. Особливості участі юридичних осіб публічного права у цивільних правовідносинах // Приватне право і підприємництво. 2009. Вип. 8. С. 51- 56.
10. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII (вступає в силу 17.06.2018 р.) // Відомості Верховної Ради. 2018. № 13. Ст. 69.

Воротинцева Інна Валеріївна

ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ: ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

В результаті аналізу змін цивільно-правового характеру в державній реєстрації юридичних осіб, внесені Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» робиться висновок про акцент законодавця на диспозитивність, що передбачає не лише зміну, але й виключення ряду положень з установчого документа товариства.

В статті проведено аналіз новел Закону, до яких, зокрема, відносяться питання щодо: можливості створення наглядової ради товариства, яка визнається Законом як орган управління; можливості взагалі не формувати ревізійну комісію; нового порядку прийняття рішень загальними зборами (зокрема, є передбачена можливість участі у загальних зборах шляхом заочного голосування та прийняття рішення загальних зборів учасників шляхом опитування); змін та уточнень порядку виходу учасника з товариства; можливості подання документів державному реєстратору при зміні складу учасників не лише самим товариством (керівником), але й іншими особами (новим учасником, колишнім учасником, позивачем, спадкоємцем; вимог до оформлення самого статуту товариства та ін.

Ключові слова: товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, реєстрація, статут товариства.

Воротынцева Инна Валерьевна

ГОСУДАРСТВЕННАЯ РЕГИСТРАЦИЯ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ: НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

В результате анализа изменений гражданско-правового характера в государственной регистрации юридических лиц, внесенных Законом Украины «Об обществах с ограниченной и дополнительной ответственностью» делается вывод об акценте законодателя на диспозитивности, что предполагает не только изменение, но и исключение ряда положений учредительного документа общества.

В статье проведен анализ новел Закона, к которым, в частности, вопросы относительно: возможности создания наблюдательного совета общества, который признается Законом как орган управления; возможности не формировать ревизионную комиссию; нового порядка принятия решений общим собранием (в частности, пред-

усмотрена возможность участия в общем собрании путем заочного голосования и принятия решения общего собрания участников путем опроса); изменений и уточнений порядка выхода участника из общества; возможности подачи документов государственному регистратору при изменении состава участников не только самим обществом (руководителем), но и другими лицами (новым участником, бывшим участником, истцом, наследником); требований к оформлению самого устава общества и др.

Ключевые слова: общество с ограниченной ответственностью, общество с дополнительной ответственностью, регистрация, устав общества.

Vorotyntseva Inna

STATE REGISTRATION OF LEGAL ENTITIES: QUESTIONS OF CIVIL LEGAL ADJUSTMENT

The Law of Ukraine «On Limited Liability Companies» dated 06.02.2018 provides the number of changes that need to be studied in terms of civil-law regulation. To the innovations of the Law it is possible to attribute the question concerning:

- the possibility of establishing a supervisory board of a company recognized by the law as a management body that within its competence, defined by the company's charter, controls and regulates the activities of the executive body of the company; the supervisory board may be delegated powers of the general meeting of the members of the company, except those that are assigned to the exclusive competence of the general meeting;

- the possibility not to form a revision commission at all, which could not be formed in compliance with the requirements of the current legislation in the event that the number of participants was less than 3 persons and which, even in the case of its formation, did not perform any control functions;

- the new decision-making procedure by the general meeting, for example, the possibility of participation in the general meeting by absentee voting and decision-making of the general meeting of participants through a poll: 1) in case of absentee voting, the authenticity of the signature of the participant of the company is certified notarially; 2) the decision through a poll can not be made on issues of amending the statute, the liquidation of a company, merger, accession, exclusion of a participant in a partnership and other decisions specified in Art. 37 of the Law;

- changes and clarifications of the order of the participant's withdrawal from the company, which consists in simplifying the procedure, which is a positive step towards promoting the development of the activity of the companies and reducing the burden on the indicated subjects;

- the possibility of submitting documents to the state registrar when the membership is changed not only by the company itself (leader) but also by other persons (new participant, former participant, plaintiff, heir; requirements for the figuration of the company's statute.

As a result of the analysis of changes in the civil law nature in the state registration of legal entities, introduced by the Law of Ukraine «On Limited Liability Companies», it is concluded that the legislator's accent on dispositiveness, which involves not only the change, but also the exclusion of a number of provisions from the company's foundation document of the partnership.

Key words: limited liability company, additional liability company, registration, company's statute.